

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Kitap İncelemesi
Kabul Tarihi: 7 Nisan 2022

Gönderim Tarihi: 5 Ocak 2022
Yayımlanma Tarihi: 15 Haziran 2022

Atf Künyesi: Rjoub, B. (2022). İsmail Hakkı Aksoyak (2017), Osmanlı Türkçesi (Okuma Kitabı). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 145-147.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1053699>

İSMAİL HAKKI AKSOYAK (2017), OSMANLI TÜRKÇESİ (OKUMA KİTABI)

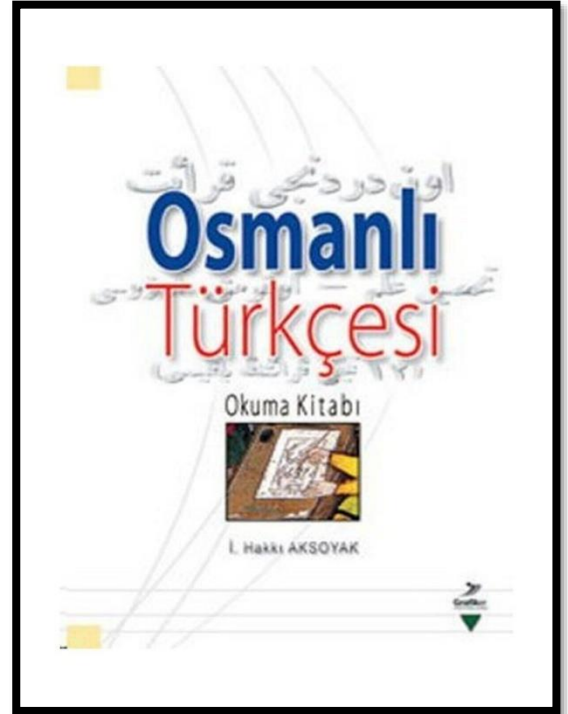
(Ankara: Grafiker Yayınları/Ofset Matbaacılık Reklamcılık, 550s.ISBN:978-975-6355-45-9)

Baha RJOUB*

Prof. Dr. İ. Hakkı Aksoyak Türk dili alanında Türkiye'nin önemli akademisyenlerinden birisidir. Ayrıca kendisi edebiyat araştırmacısıdır. 1967'de doğdu, ilköğrenimini Yozgat'ta Ortaöğrenimini Ankara'da 1948'da tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunudur. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını 1995'te bitirdi. Sonra da Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktorasını 1999'da tamamladı. Çeşitli üniversitelerde araştırma görevlisi olarak görev aldı. 1999 yılında Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne öğretim görevlisi olarak atandı. 2002 yılında doçent unvanını aldı. Daha sonra akademik kariyerini tamamlayarak profesörlüğe yükseldi¹. Şu anda Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde profesör olarak çalışmaktadır.

Prof. Dr. İ. Hakkı Aksoyak tarafından yazılan bu kitap; lisans, lisansüstü ve Osmanlı Türkçesini ilgi duyan herkese yararlı olabilecek bir eserdir. Grafiker yayınları tarafından 2017 yılında 13. baskısı okuyucuların teveccühüne sunuldu, ayrıca ilk baskı 2009 yılında yayınlandı.

Bu kitap kapsamlılığı, açıklığı ve ayrıntılı olması bakımından farklı görülmektedir. Kitapta altı sayfadan oluşan bir önsüzün arkasından çeşitli tablolar gelmektedir. (Kısaltmalar, Osmanlı Türkçesi genel gramer, metinler, Farsça fiiller ve alfabe ve çeviri yazı

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kütahya/Türkiye. E-Posta: baha.rjoub@ogr.dpu.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-0842-9883>.

¹ <https://www.biyografya.com/biyografi/10050>.

“Transkripsiyon”) tabloları verilmiştir. Aynı zamanda Osmanlı Türkçesinde geçen gramer terimleri açıklanmıştır, ardından kitabın ana bölümlerine geçilir, kitap üç ana bölümden oluşmaktadır.

Yazar kitabın önsüzünde önemli noktalarda bahseder; Osmanlı Türkçesi öğretirken karşılaştığı en önemli sorunlardan birinin yöntem sorunu olduğunu söyler, Osmanlı Türkçesini öğrenmede karşılaşılan en önemli engellerden biri, dilbilgisi terimlerindeki ikiliktir, ayrıca kitabın amacını ortaya koymuştur.

Ana bölümlerine geçmeden önce yazar, okuyucuya birkaç konu açıklamıştır; birincisi Osmanlı Türkçesine kullanılan gramer terimleri ve kısa açıklamaları; kitapta geçen bazı kavramlar ve dil bilgisi terimleri Arapça olduğu için yazar bu bölümdeki kavramların Türkçede ne anlama geldiğini okuyuculara açıklar, örneğin; Ahval-i İsmi Tamlamasının, Türkçe karşılığının İsmi Halleri anlamına geldiğini açıklar. Başka bir örnek verecek olursa, Müteaddî: Geçişli Fiil, nesne alan fiil olduğunu söyler. Böylece yazar okuyucunun zorlanabileceği kavramları açıklanmış olur. Ardından Yazar Osmanlı Türkçesi genel gramer tablosunu verir, bu tablo beş kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, Osmanlı Türkçesi hakkında ilk bilgiler; Osmanlı Türkçesinde kaç harf kullanılır? Kendinden sonrakiyle birleşmeyen harfler hangileridir? Hareke ve diğer işaretler nelerdir? Türkçe kelimelerle yabancı kelimeler nasıl ayrılır? Hemze nedir? Hamze-i elif neye denir? Elif, vav, he, ye kaç türlü okunabilir? Sin, sad ve peltek se hangi kelimelerde kullanılır? Türkçe kelimelerde “te-, tı-” ayrımı nasıl yapılır? Dad, kef, kaf harfler ile genel bilgiler nelerdir? Hecelerin telaffuz âhengi, harfi tarif, yer isimleri, gizli akuzatif, yazılışları kalıplaşmış sözcükler nelerdir? vs.

İkinci kısım ise Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde Ekler olarak isimlendirilir ve ikiye ayrılır; 1. Yapım ekleri (isimden isim, isimden fiil, fiilden isim, fiilden fiil) 2. Çekim ekleri (isim çekim ekleri, fiil çekim ekleri) dir.

Osmanlı Türkçesindeki Farsça kelime ve kurallar üçüncü kısımda altı ayrı konuya ayrılır; 1.İsim 2. Farsça İsim Tamlaması (Terkîb-i İzâfet) 3. Farsça Sıfat Tamlaması (Terkîb-i Tavsiî) 4. Atıf Tamlaması (Terkîb-i Atfî) 5. Farsçada Mastarları 6. Farsçadan alınan sözcüklerdeki değişmeler.

Dördüncü kısım ise Osmanlı Türkçesindeki Arapça kelime ve kurallar, bu kısım yedi alt başlıktan meydana gelmektedir. Yazar bu kısımda Arapça ile ilgili bilgiler verir, ardından Arapça kelime çeşitlerini zikreder (isim, masdar, sülâsî semâî masdarların ism-i fâ'il ve ism-i mef'ûlleri, rumâî semâî masdarların ism-i fâ'il ve ism-i mef'ûlleri, sıfat-ı müşebbehe, İsm-i tafidîl, Mübâlağalı fâ'il, ism-i zamân, ism-i mekân, ism-i âlet, ism-i mensûb, ism-i tasgir) sonrada Arapça sıfat tamlaması, Arapça tamlamalarda mutabakat, Arapçada, Farsçada ve Osmanlı Türkçesinde günler, aylar ve sayılar verilir. Sonra da doğru okumayı etkileyen yanlışlar; bu kısım da altı maddeden oluşmaktadır, bunlar; 1. Yazılışları aynı okunuşları aynı sözcükler 2. Yazılışları aynı anlamları farklı sözcükler 3. Yanlış okumalar 4. Yanlış okumaları bulma 5. Harf düşmeleri ve harf birleştirmelerini tamamlama 6. Atıf vavı ile Farsça tamlamayı karşılamaktadır.

Yazar okuyucunun Farsça fiilleri toplu halde görmesi için kitabın başında Farsça fiiller tablosu da konmuştur. Ayrıca her metnin içinde geçen Farsça sıfatların hangi fiillerden geldiğini, yeni harfli ve eski harfli metinlerin arkasından küçük tablolar ile verir. Son olarak ana bölümlere geçmeden önce yazar alfabe ve çeviri yazı (transkripsiyon) olarak bir tablo verir (s.37). Bu tabloda belli bir düzeye göre tasarlanmıştır, sağdan başlayarak maddeler halinde ayrılmıştır; harfin adı, bitişmemiş biçimi, soldan bitişmiş biçimi, sağdan ve soldan bitişmiş biçimi, sağdan bitişmiş biçimi, harf bitişmesi ve son olarak transkripsiyonu aktarmıştır.

Kitabın ana bölümlerine gelinecek olursa, üç bölümden oluştuğunu görülmektedir. Yazar kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde bölümlerin metinlerini seçerken Türk dili ve edebiyatı bölümlerinin eğitim-öğretim sürecinde yer almasından dikkat etmiştir. Seçtiği metinleri de içerisindeki kelime kadrosu ve dilbilgisi kurallarının ağırlığına göre üçe ayırmıştır: I. Türkçe sözcük ağırlıklı metinler II. Farsça sözcük ve dilbilgisi ağırlıklı metinler III. Arapça sözcük ve dilbilgisi ağırlıklı metinlerdir.

Kitabın birinci bölümü (S.40-180) Türkçe sözcük ve dilbilgisi ağırlıklı metinler adlı bölümdür. Bu bölümde çeşitli metinler ve şiirler verilir, bunlar; I. Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye I-II-III metinlerini Şinâsî bütün eserleri adlı neşrinden Osmanlı Türkçesi içindeki Türkçe dilbilgisi kurallarını anlatmada uygun örnekleri bir araya getirilir. Metinler Eski Türkçe ve Günümüz Türkçesiyle yazılmıştır. Metinlerin ardından ya da dipnot olarak küçük tablolar oluşturulur, içindeki bazı kelimelerin yazılışı hem transkripsiyonu hem

de Osmanlı Türkçesini verilir. Ayrıca ara sıra bazı kuralları da anlatmaya çalışır. **II.** Yazar Maniler kitabından yararlanarak Maniler I-II-III metinlerini oluşturmuştur. Bu bölüm yüz metinden oluşmaktadır. Metinlerden sonra ekler ve gramerler ile ilgili birkaç tablo gelmektedir. **III.** Bu kısmı yazar Türkmen kızı, Hoca Nasreddin'in Latâ'ifinden, Karagöz ve masal- Anonim- metinlerini G.Nemethîn Türkisches Lesebuch mit Glossar kitabından almıştır. **IV.** Son olan metinler modern edebiyata ait örneklerden seçilmiştir ve bunlar; Haluk'un Bayramı- Tevfik Fikret, Renkler, Bahar ve Kelebekler- Ömer Seyfettin, Aruza veda- Halid Fahri Ozansoy, İtrî – Yahya Kemal Beyatlı, Ferdâ- Tevfik Fikret- Bugünün gençlerine, Millet Şarkısı – Tevfik Fikret, Terkîbbend-Ziya Paşa ve bu kısımda da son olarak Münâcât – Şinâsî metnidir.

Kitabın II. bölümü ise (S.180- 338) Farsça sözcük ve dilbilgisi ağırlıklı metinler adlı bölümdür. Bu bölümde de Yeni Türk Edebiyatı tarihi derslerinde Servet-i Fünun dönemine ait metinlerden seçilmiştir ve divan edebiyatının ilk dönemine ait örneklerle yer verir. Yazar böylece, eski edebiyat tarihine ait olan örnekler, öğrencilere metinlerde kelime ve gramer kadrosu daha rahat öğrenebilmek için yer vermiştir. Metinler bu sırayla verilir; Mersiye- Akif Paşa, Balıkçılar-Tevfik Fikret, Kuzu- Mu'allim Nâcî, Avcı- Mu'allim Nâcî, Makber I+I Abdülhak Hâmid, Sahrâ- Abdülhak Hâmid, Kürsî-i İstigrâk-Abdülhak-Hâmid, Mezârlıkta-Cenâb Şehâbe'd-dîn'e, Bir Manzume-Tevfik Fikret Bey, Serâb-ı Ömrüm-Rıza Tefvik, Bir Kitâbe-i Seng-i Mezâr-Cenâb Şehâbe'd-dîn, Bu da bir şi'r-i Muhzin-i Dîğêr -Recâ'î-zâde Ekrem, Kitâbe-i Seng-i Mezâr-Recâ'î-Zâde Mahmûd Ekrem, Nesîmî, Kadî Burhâne'd-dîn, Şeyyâd Hamzâ, Hoca Dehhânî, Necâtî ve Bakî'nin gazelleri de yer almıştır. Yazar seçtiği metinleri estetik yerine eğitim amacı ön planda tutarak seçmiştir.

Kitabın son bölümüne gelinecek olursa, (S.338 –546) Arapça sözcük ve dilbilgisi ağırlıklı metinler adlı üçüncü bölümde daha çok edebiyat teorisiyle ilgili metinler sıralanıyor. Yazarın bu bölümde koyduğu metinler; Mü'ellif-i kâmûs Fîrûz-âbâdî ve Tezkîretü'ş-şu'arâ metinleridir. Bu metinlere başta yer vermesinin sebebi; okuyucuların ve özellikle öğrencilerin temel bilgilerin üzerine çıkarak kendilerini ilerletmeleri ve gerekli malzemeyle yoğun olarak buluşmalarını sağlamaktır. Daha sonra birkaç metin daha verir bunlar da: **I.** Harabat Mukaddimesinden Ahval-i Eş'âr-i Türkî -Ziyâ Paşa, **II.** Tahrib-i Harabat'tan Mukaddime-i Maznûme – Nâmık Kemâl **III.** Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi Beyân- Nâmesi **IV.** Yeni Lisan- Ömer Seyfe'd-dîn **V.** Terâne-i Meh-tâb- Cenâb Şehâbe'd-dîn **VI.** Şi'r Hakkında Bazı Mülâhazalar- Ahmet Hâşim **VII.** O belde- Ahmet Hâşim **VIII.** Bir söylenti- Recâ'î Zâde Mahmûd Ekrem **IX.** Zemzeme Mukaddimesi'nden- Recâ'î-zâde Mahmûd Ekrem **X.** Takrîz (Ta'lîm-i Edebîyât'a)- Nâmık Kemâl **XI.** Takdîrî'l-Elhân'dan- Recâ'î-zâde Mahmûd Ekrem **XII.** Şi'r ve İnşâ- Ziyâ Paşa'nın bölümünde yer almaktadır. Ayrıca manzum metinlerin başına önemini hatırlatmak üzere vezinlerini verir. İlâveten metin altına yazarın koyduğu ilk dipnotta metnin ve müellifinin edebiyat tarihindeki yerini ve önemini anlatan bilgiler verir. Yazar okuyucuya ve öğrenciye daha kolay bir duruma getirmek için ve daha fazla zaman kazandırmak için dipnot olarak beş yüzden fazla kelime anlamıyla verir.

Eski ve yeni yazılı metinlerin sonuna metnin yer aldığı bölüme uygun olarak dilbilgisi açıklamaları ve bu açıklamaların metinden alınmış örneklerini küçük tablolar halinde verir. Kitabın son sayfalarında (S.546 –550) Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesinde günler, aylar ve sayılar verilir. Sonuç olarak Osmanlı Türkçesi kitabı çok faydalı ve kapsamlı olduğu için yaklaşık 15 baskıya ulaşmıştır ve kendi adıma da bu kitap bana çok yararlı olmuştur ve hâlâ Osmanlı Türkçesinde bilmediğim ya da zorlandığım bazı konular olduğunda bu kitabı kaynak olarak alıp eski ya da yanlış bilgilerimi düzeltmeme yardımcı olmaktadır.

Yazarımız İsmail Hakkı Aksoyak'a Klasik Türk Edebiyatına çok önemli katkılar sağladığı için ve hâlâ sağlamaya devam ettiği için teşekkürü bir borç olarak bilir, yeni çalışmalarında muvaffakiyetleri dileriz.

İlim bir avdır, yazı onu avlamaktır.

علم بر اودر ، یازی اونى اولامق در